

13. Eiropas Medicīnas zinātņu vēstures muzeju asociācijas kongress Rīgā

Juris Salaks

13. Eiropas Medicīnas zinātņu vēstures muzeju asociācijas kongress (EAMHMS – European Association of Museums of the History of Medical Sciences) ar 13 priekšlasījumiem aizvadīts 2006. gada 23.–27. augustā Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā, Rīgā.

Tagad, ar nelielu laika atstarpi, var atskatīties notikušajā. Kongress pulcēja 65 delegātus no Vācijas, Francijas, Krievijas, Lietuvas, Igaunijas, ASV, Beļģijas, Nīderlandes, Apvienotās Karalistes, Zviedrijas, Ukrainas un, protams, Latvijas. Kongresa atsevišķus pasākumus apmeklēja arī daudzi viesi, t. sk. Latvijas Republikas Veselības ministrs, Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents, Rīgas Stradiņa universitātes rektors un citi.

Kongresa organizēšanas komanda Rīgā uzsāka darbu uzreiz pēc asociācijas biroja sēdes lēmuma, kas tika pieņemts Francijā 2003. gadā septembrī. Pirmo reizi EAMHMS kongresu vēsturē asociācijas kongresa norises vieta bija nolūkota Austrumeiropā. Neviens nešaubījās, ka tam jānotiek Rīgā, jo interese par Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeju, kā vienu no vislielākiem savā nozarē, jau sen bija liela.

Mūsu piedāvāta kongresa tematika “Medicīnas muzeji un cilvēki ar īpašam vajadzībām” nav tradicionāla, bet īpaši aktuāla zemēm, kas nostājušās uz jaunas attīstības sliekšņa. Tāpēc šoreiz kongresā sprieda ne tikai par vēsturiskiem un retiem eksponātiem, kas saistīti ar šo tēmu, bet notika arī plašākas diskusijas par mūsu profila muzeju pielāgošanu cilvēkiem ar īpašam vajadzībām, kādas programmas mēs varētu piedāvāt un kas būtu jāveic, lai mainītu sabiedrības attieksmi.

Tēmas šķietams ierobežojums tika veiksmīgi pārvarēts jau sākumā. Īstenībā tēma ir gana plaša un mūsu pašu stereotipi to dažkārt ierobežo ar vienkāršotu skatījumu. Bet patiesībā tie ir daudzi dzīvesstāsti un liecības. Cik daudz no tā ir apzināts un izpētīts saistībā ar medicīnas attīstību, tā brīža vēsturisko situāciju un sabiedrības toleranci? Kā mēs šīs saistības atspoguļojam plašākai auditorijai mūsu muzejos? Kas, ja ne tieši medicīnas zinātņu vēstures profila muzeji ir visciešāk

saistīti ar šo tēmu? Par to pārliecinājos jau pirms kongresa ļoti dzīvā un emocionālajā diskusijā asociācijas biroja sēdē Parīzē 2005. gada 24. septembrī. Kongresa laikā apkopota katra muzeja individuālā pieredze, kas kļuva par labu paraugu citiem muzejiem un mūsu asociācijai kopumā.

Plašāku problēmas izklāstu sagatavoja uzaicināta vieslektore *Dr. Džoslina Doda (Jocelyn Dodd)* no Leičesteras universitātes muzeju un galeriju pētniecības centra (Apvienotā Karalistē), kurā viņa ir veikusi valsts mēroga pētījumu par šo tēmu.

Varu apgalvot, ka neviens mūsu muzejā nesirgst ar tolerances trūkumu pret "citādiem", arī cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Toties jāatzīmē, ka muzeja infrastruktūra vēl nav piemērota invalīdu apmeklējumiem: speciālas autostāvvietas Antonijas ielā Rīgas pilsētas vadība ir rezervējusi diplomātiskam transportam un komerc klientiem, ēka nav piemērota apmeklējumiem cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Gatavošanās kongresam sekmēja arī cilvēku ar speciālām vajadzībām integrāciju muzeja kolektīvā. Kopš 2004. gada maija, Latvijā pagaidām vienīgajā muzejā, ir ekskursiju vadītājs, kurš, pats būdams vārdzirdīgs, ļoti veiksmīgi komunicē un rāda mūsu muzeju sev līdzīgiem. To pašu var teikt par ikgadēju izstādi "Varavīksne naktī", kuras kuratore pati ir izjutusi sabiedrības stigmatizāciju attiecībā uz cilvēkiem ar garīgām slimībām.

Visi mūsu asociācijā pazīst Kauņas (Lietuva) anatomijas muzeja līdzstrādnieci Angelu Rudzianskaiti, kas cieta smagā autoavārijā. Asociācijas veterāns Vilems Mulders ar kundzi kā pirmie atsaucās nelaimē un mudināja pārejos asociācijas biedrus palīdzēt Angelai. Visus šos gadus mēs centāmies būt līdzās Angelai, tāpēc viņas uzruna ratiņkrēslā kongresa atklāšanas dienā Rīgā visus aizkustināja līdz asarām.

Kongress mums ir licis sarosīties un ne tikai apzināt interesantus eksponātus savos krājumos un citviet Latvijā (galvenokārt protēzes, kas savā laikā daudziem palīdzēja pārvarēt kādu fizisku trūkumu), bet arī meklēt risinājumus, kā uzlabot muzeja pieejamību cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Kongresa gaisotnē veicām daudzus projektus. Starp lielākajiem – speciālu pacēlāju ierīkošana, kā arī muzeja ieejas durvju un priekšelpas atjaunošana. Tagad muzeja pagrabstāvs un pirmais stāvs ar plašu izstāžu un konferenču zāli ir sasniedzams arī cilvēkiem ar ierobežotām kustībām.

Kongresa galvenā mītne, protams, bija Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs Rīgā. Acīmredzot muzejs jau sagatavošanās periodā bija galvenā intriga. Tik daudz par to runāts asociācijā, viskuņģlācās delegācijās iepriekšējos kongresos, vieta, kurā līdz savai pēdējai mūža stundai strādāja ilggadējais asociācijas biroja loceklis Kārlis Ēriks Arons. Viņa pēdējais lielais darbs arī bija saistīts ar asociācijas Rīgas kongresu, ko viņš personiski mērķtiecīgi virzīja gan muzeja, gan asociācijas vārdā, kā arī atstātais novēlējums mūsu tālākai darbībai. Speciāla kongresa sēde, kas sakrita ar docenta Kārļa Ērika Arona 73. dzimšanas dienu, bija veltīta viņa piemiņai. To vadīja un arī savās atmiņās par kopēju darbu ar docentu Aronu *EAMHMS* dalījās asociācijas ilggadēja prezidente profesore Krista Hābriha no Ingolštates (Vācija). Pēc šīs īpašas un emocionālās sēdes, daži kongresa delegāti apmeklēja viņa atdusas vietu Lielvārdes kapos.

13. Eiropas Medicīnas zinātņu vēstures muzeju asociācijas kongresa dalībnieki

Kongresa sēde Vaivaru rehabilitācijas centrā

Delegāti iepazīstas ar kongresa patronu – Latvijas lielāko farmācijas uzņēmumu "Grindex"

LR Veselības ministra rīkotā galā dīneja par godu kongresa delegātiem Mazajā ģildē

Kuluāru sarunas Kongresa atklāšanas sēdes starplaikā

Kongresa delegāti pēc sēdes Turaidas muzejrezervātā
braucienā pa Gauju

Kongresa laikā Muzejā atklāja "Grindex" jubilejas izstādi.
Attēlā: LR Veselības ministrs Gundars Bērziņš un Kongresa goda patrons
A/S "Grindex" valdes priekšsēdētājs Valdis Jākobsons

Atceros, 2004 un 2005 gadā, Latvijas sabiedrība daudz sprieda, vai mūsu valstī notiks vai nenotiks 2006. gada Pasaules čempionāts hokejā. Par to man nācās pat ironizēt, sakot, ka es nezinu vai čempionāts notiks Rīgā, bet par vienu es gan esmu drošs, ka 13. *EMHMS* kongress noteikti notiks Rīgā 2006. gada augustā. Pārlicību vairoja arī tas, ka pirmskongresa gadā un kongresa gadā mums pievienojās vairāki profesionāļi gan no pašu muzeja, gan no citām sadraudzīgām iestādēm. Tika noslēgti atbalsta līgumi ar vairākām farmaceitiskām kompānijām, meklēti saprotoši un palīdzētgrīboši cilvēki un sabiedrības.

Tas nebūt nebija tik viegli, bet vislielākais gandarījums, ka kongresa tematika šķita gana interesanta turpmākam kongresa ģenerālsponsoram AS "Grindeks". Pārrunas, precizējumi, kopsaucēja meklējumi prasīja gandrīz gadu pirms kongresa, iekams ģenerālsponsora līgums ar AS "Grindeks" tika parakstīts un, jādomā, aizsāka arī plašāku sadarbību nākotnē. Kongresa viesi īpaši atzīmēja sēdi AS "Grindeks" telpās un tai sekojušo detalizētu ražotnes apskati, kas bija vienlaikus gan ekskursija farmācijas netālā pagātnē, gan ieskats nozares nākotnē Latvijā. Kongresa atbalstītāju loku paplašināja arī LZA Senāta priekšsēdētāja prof. Jāņa Stradiņa un toreizēja LR Veselības ministra Gundara Bērziņa kopīgi parakstītais aicinājums. Asociācijas ilggadējs biedrs Rīgas Stradiņa universitātes rektors prof. Jānis Vētra juta personisku atbildību par veiksmīgu kongresa norisi. Viņa rūpes par vēsturisko anatomikuma celtni, tradīciju saglabāšana augstskolā, kā arī vairāku anatomiski patoloģisko kolekciju atjaunošana un popularizēšana ir tam labākais apliecinājums. To novērtēja arī kongresa dalībnieki. Plašākā uzrunā Jēkaba Pīrmaņa Anatomijas muzeja un RSU vēsturisko kolekciju (t. sk. arī atjaunotās prof. Paula Stradiņa kolekcijas) apskates dienā rektors akcentēja mūsdienīgas medicīnas augstskolas mācību procesa saikni ar pagātni.

Farmācijas muzejs kongresa delegātus iepriecināja ar atjaunotu ekspozīciju un neparastu izstādi par šokolādi ar tās degustāciju.

Rīgas kongresa organizētāji sekoja iepriekšējo kongresu tradīcijām un iekļāva gana plašu izzinošu programmu. Tās laikā bija iespēja iepazīties ne tikai ar muzeja filiālēm, bet arī ar Nacionālo rehabilitācijas centru Jūrmalā, AS "Grindeks", muzejrezervātu Turaidā. Visās vietās notika arī kongresa sēdes ar delegātu priekšlasījumiem. Tieši ar Rīgas kongresu aizsākās daži jauninājumi asociācijas kongresu norisē.

Pirmo reizi tika pieaicināts vieslektors – eksperts, kas sniedza apkopotu informāciju par kongresa galveno tematiku. Posterī bija apskatāmi visu kongresa laiku ne tikai delegātiem, bet arī muzeja apmeklētājiem; tas veicināja lielāku uzmanību kongresa tēmai un asociācijai. Kongresa noslēgumā tika pasniegta Paula Stradiņa balva, kuras laureāte teica akadēmisko runu. Jau iepriekšēja Vīnes kongresa laikā katrs delegāts saņēma Rīgas kongresam speciāli sagatavotu prezentācijas disku par mūsu muzeju, Rīgu un Latviju. Turpat bija arī kongresa orgkomitejas locekļu uzrunas un reģistrācijas veidlapas.

Visa informācija par kongresu, iespēja pierēģistrēties un iesniegt referātu tēzes tiešsaistē bija speciāli kongresam izveidotajā mājas lapā: <http://mvm.lv/congress>.

Kongresa noslēguma pasākumā, kuru sponsorēja toreizējais Veselības ministrs Gundars Bērziņš, bija aicināti arī vairāku valstu vēstnieki, sadarbības iestāžu vadītāji, daudzu sabiedrisko organizāciju pārstāvji un muzeja draugi un atbalstītāji. Pasākumu kuplināja speciālo skolu audzēkņu mākslinieciskie priekšnesumi, izraisot patiesas cilvēciskas emocijas.

Pasākuma kulminācija bija Paula Stradiņa balvas pasniegšana asociācijas bijušajai ilggadējai prezidentei, Ingolšates Vācu medicīnas vēstures muzeja direktorei profesorei *Dr. Dr. Kristai Hābrihai (Christa Habrich)*. Muzeja zinātniskā padome viņu nominēja jau 2005. gada 17. janvārī par nopelniem Eiropas medicīnas zinātņu vēstures muzeju asociācijas izveidē un Paula Stradiņa medicīnas vēstures muzeja integrāciju tās darbībā. Balvas pasniegšanas ceremonija un laureātes akadēmiskā runa tika iepriekš saskaņota, vienojoties par to, ka balva tiks pasniegta Rīgas kongresa noslēguma pasākumā 2006. gada 26. augustā. Laureātei veltīto *laudatio* nolasīja dr. Džeims Edmonsons no ASV Dittrika muzeja, bet balvu pasniedza Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja direktore Edīte Bērziņa un LZA Senāta priekšsēdētājs prof. Jānis Stradiņš.

Kongress noslēdzās 2006. gada 27. augustā. Tas vienlaikus apstiprināja un parādīja, ka tēma ir neizsmeļama un asociācijas muzejiem vēl ir daudz ko teikt, varbūt vēlreiz izvērtēt savas kolekcijas un muzeju pieceju šim jautājumam. Kongress, nenoliedzami, kļuva par unikālu notikumu muzeja vēsturē, bet vienlaikus tas ir tikai viens etaps paredzētajā muzeja attīstības plānā līdz 2008. gadam. 2005. gada aprīlī muzejs tika atkārtoti veiksmīgi akreditēts kā valsts muzejs, 2006. gada augustā uz muzeja bāzes, sadarbībā ar Rīgas Stradiņa universitāti, notika jau minētais asociācijas kongress, bet viss 2007. gads paies muzeja oficiālās dibināšanas 50 gadu jubilejas gaisotnē.

Tagad mēs jau lūkojamies uz nākamo kongresa norises vietu – Edinburgu, kurš tur notiks 2008. gada septembrī. Tā būs lieliska iespēja atkal tikties ar kolēģiem un draugiem, dalīties ar padarīto un arī vienoties par nākamiem kopprojektiem.

Paldies visiem, kas palīdzēja veidot kongresu jau ilgi pirms tā norises, kā arī tiem, kas to kuplināja un izveidoja par lielisku domubiedru un medicīnas zinātnes vēstures muzeju saietu!

The 13th Congress of the European Association of the Museums of History of Medical Sciences.

By Juris Salaks

13th congress of EAMHMS took place in Riga (Latvia) in August 23–27, 2006. For the first time the home for the congress country was choosed in East Europe. The congress brought together 65 delegates and many guests at various events, including the Health minister of the Republic of Latvia, the president of the

Latvian Academy of Sciences, the rector of the Riga Stradin University, and others. Among invited speakers was Dr. Jocelyn Dodd from Leicester University (U.K.)

The subject of the congress – “Medical Museums and Disability” – attracted lots of interest from the Latvian news media, and from the general sponsor of the event, pharmaceutical-enterprise “Grindeks”. The papers which were delivered by delegates proved this, and we saw that this is an inexhaustible subject. The museums in the association have much more to say, and perhaps we will all review our collections and the approach of our museums toward this issue to a greater extent.

Special commemorative session was dedicated to former director of the Paul Stradin Museum of the History of Medicine – Dr. Kārlis Ēriks Arons.

Organisers of the Riga congress followed tradition and included an extensive amount of informative processes in the programme. Delegates could visit the museum’s affiliates – the Anatomy Museum and the Pharmacy Museum, as well as Old Riga, the National Rehabilitation centre in Jurmala, pharmaceutical-enterprise “Grindeks”, the “Turaida” museum reserve, etc.

The concluding event of the congress was sponsored by the minister of health, and it was attended by the ambassadors of several countries, the directors of the institutions which worked with us, many representatives of public organisations, and friends and supporters of the museum. A special and scholarly ceremony involved the presentation of the Paul Stradin Award to the long-serving former president of the association, professor Christa Habrich.

Congress was as one of the main event of celebration of the 50ty anniversary of the Paul Stradin Museum of the History of Medicine in Riga. 14th congress of EAMHMS will take place in Edinburgh, in September 2008.